

УДК 37.013.73(477) “17”

DOI 10.31494/2412-9208-2018-1-2-199-207

The philosophical dialogue as a preliminary opening in yourself “truth human” (by G. Skovoroda)

**Філософський діалог як передумова відкриття в собі
“істинної людини” (за Г. Сковородою)**

Victoriia Chorna,

candidate of pedagogical sciences

<https://orcid.org/0000-0002-0007-470>

chernajaviki@gmail.com

Вікторія Чорна,

кандидат педагогічних наук

Iryna Yakovenko,

candidate of pedagogical sciences

<https://orcid.org/0000-0001-6117-9356>

irinka.yakovenko@ukr.net

Ірина Яковенко,

кандидат педагогічних наук

Melitopol Bohdan Khmelnytsky
State Pedagogical University

Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

✉ 20 Hetmans'ka St.,
Melitopol, Zaporizhzhia region,
72312

✉ вул. Гетьманська, 20
м. Мелітополь, Запорізька обл.,
72312

Original manuscript received April 27, 2018

Revised manuscript accepted September 23, 2018

ABSTRACT

The article deals with G. Skovoroda's views on the feasibility of constructing interactions between people through dialogue. It was found out that the key questions that a person should be guided in conducting a dialogue a search for truth. The authors emphasize the achievements of the philosophical thought of the XVIII century: the synthesis of domestic and Western European cultural thought, the importance of considering a person as a combination of spiritual and bodily principles. The article analyzes the works of G. Skovoroda ("Narcissus", "Ashkan", "Dialogue, or Conversation about the ancient world", "The Five Travelers' talk About True Happiness in Life" ("Talking Friendship on the Mindful World"), "Ring", "Conversation, called alphabet, or a primer of the world" and "Dialogue, the name of which is Flood Snake"). The importance of understanding the dialogue as a way of knowing the truth is emphasized. The authors pay attention to the manner in which the material of the letters of G. Skovoroda are depicted and the characters that are endowed with the main characters of the works. The attention was drawn to the way in the of G. Skovoroda's works of the ethical and anthropological motifs characteristic of the XVIII century: mystical deepening of oneself, the search for a true Christian ideal, and the cultivating of the inner man. The views of G. Skovoroda deals with need to combine the theoretical basis on the practical introduction of the acquired knowledge in the person's individual and social life to improve the educational, spiritual and moral state of society are highlighted. On the basis of the analysis of the creative heritage of G. Skovoroda, the authors singled out the basic principles of constructing a philosophical dialogue: value-motivational, that is,

a person enters a dialogic interaction in order to solve issues for which she does not know the answer or has doubts about their solution; informational and regulatory, containing a large number of different programs for solving this issue and only one answer that can satisfy the opponent; transformative, in which the impetus for dialogue is an issue that needs to be addressed and transformed into one's own views; productive, in which, through dialogue, a person acquires experience and is convinced of the expediency of a particular behavior; estimated, where the stated objectives of the dialogue are compared with the results obtained and there is a transformation of objective reality into the subject of persuasion.

Keywords: *G. Skovoroda, dialogue, principles of dialogue*

Постановка проблеми. У своєму дослідженні ми не ставимо за мету дослідити історичну еволюцію діалогу. Наша стаття спрямована на аналіз праць філософів, які справили найбільший вплив на утвердження його не лише як теоретичного конструкту, але й створили передумови для активного впровадження технологій діалогу в практику соціальних та державно-управлінських відносин.

Дослідженням діалогу, його ключових компонентів займалися багато науковців, філософів, педагогів, але опорною базою вивчення діалогу для самовдосконалення людини виступає творчість Г. Сковороди.

Дослідники творчої спадщини філософа часто порівнювали його з Сократом, але розглядаючи його діалоги: "Наркісс", "Асхань", "Діалог, чи Розмова про стародавній світ", "Розмова п'яти подорожніх про справжнє щастя в житті" ("Розмова дружня про душевний світ"), "Кільце", "Розмова, звана алфавіт, чи буквар світу" та "Діалог. Ім'я йому – Потоп зміїний", ми помічаємо суттєві відмінності.

У творчості Г. Сковороди чітко просліджується не лише ментальність українського народу, але й прагнення до ведення діалогу при досягненні цілі. Самовдосконалення, а не бажання показати недоліки співрозмовника виводять праці філософа на новий щабель розвитку діалогічної взаємодії в суспільстві.

Розкриваючи у своїй творчості відносини між людьми, філософ торкається питань діалогу, його побудови, тих методів і прийомів, якими необхідно користуватися для досягнення результативності в спілкуванні з суспільством.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивченню філософської спадщини Г. Сковороди присвятили свої праці чимало українських та зарубіжних учених. Серед них В. Шинкарук, В. Горський, В. Табачковський, В. Нічик, І. Іваньо, Я. Стратій, М. Кашуба та інші. Однак, проблема філософського діалогу як передумови відкриття в собі "істинної людини" у творчості Г. Сковороди не набула належного висвітлення.

Мета статті полягає в розкритті особливостей філософського діалогу як передумови відкриття в собі "істинної людини" (на прикладі праць Г. Сковороди).

Виклад основного матеріалу. Діяльність Г. Сковороди припадає в історії України на період бароко. Для людини цього часу характерним

вважалося не лише самоутвердження, але й боротьба за свою віру, традицію, розвиток принципово нової культури, що синтезує передові здобутки вітчизняної науки, народні традиції в поєднанні з новими західноєвропейськими віяннями. У літературу й науку починають проникати гуманістичні ідеї возвеличення й шанування людини як найвищої цінності.

У культурному житті країни у XVIII століттях відбулися істотні зміни, пов'язані з появою нового філософського осмислення світу, обґрунтування місця людині в ньому, вироблення нової концепції виховання молодого покоління. Суть цієї концепції полягала в синкретичному поєднанні схоластичної манери викладу і подачі матеріалу, що є характерним для тогочасної освітньої системи Європи, з використанням принципово нового філософського мислення про людину – активного діяча в самостворенні. Адже до цього часу в українській духовно-культурній традиції побутували думки про пасивну людину, яка вважалася відірваною від світу і здатною лише споглядати за душевними переживаннями, занурюватися у власні почуття. Нова барокова людина, на відміну від людини середньовіччя, вірить у свої сили, вона здатна протистояти жорстокості навколишнього світу, головною зброєю її виступає освіта і правильне виховання.

Для морально-етичного життя особистості цього періоду притаманна орієнтація на практику як групових, так і суб'єкт-суб'єктних відносин. Зазначимо, що саме Г. Сковорода у своїх працях починає розглядати людину в єдності душі і тіла. М. Кашуба відзначає закономірність дослідження особистості в гармонійній єдності тілесного і духовного [2, 8]. Представники педагогічної думки XVIII століття починають боротися за створення нового ідеалу людини – активного громадського діяча, котрий може і повинен досягнути щастя в земному світі. Причиною непорозумінь і суспільного зла вони вважали невігластво і похибки з боку церкви. На думку вченого, зловживання церковних діячів своїм становищем, недотримання встановлених правил поведінки в соціальному житті призвело до втрати населенням моральних переконань і добродійностей.

На думку діячів XVIII століття, люди різного віку і станового походження однаково здатні до вдосконалення в інтелектуальному і моральному планах.

Нова концепція людини активної, людини-володаря своєї долі і світу, даного Богом для її зростання в духовному плані, була широко представлена в працях Г. Сковороди. У творчості філософа порушено питання діалогу як процесу пізнання істини учасниками, які мають рівні права від природи. На думку філософа, діалог містить, крім взаємодії осіб, також з'ясування істини, враховуючи методи ведення міжособистісного спілкування. Предметом вивчення в цій ситуації постають не знання як неживий об'єкт, а шляхи ведення розмови, у якій здобуваються знання на основі переконання в правильності твердження. Причому самі знання не передаються, а свідомо сприймаються через

діалогічну взаємодію суб'єктів [1].

Важливою складовою творчості Г. Сковороди є оперування поняттями етичного змісту. Висловлювання ведеться не мудрецем, а філософом, що не лише знає істину, а й переконує, навіть поступається перед доказовістю твердження. Метою діалогу є не заперечення співрозмовникові, а бажання з'ясувати істину. Саме тому твори Г. Сковороди є діалогами ("Наркісс", "Асхань", "Діалог, чи "Розмова про стародавній світ", "Розмова п'яти подорожніх про справжнє щастя в житті" ("Розмова дружня про душевний світ"), "Кільце", "Розмова, звана алфавіт, чи буквар світу" та "Діалог. Ім'я йому – Потоп зміїний"), а не суперечками. Учасники творів бажють не виграти змагання, а пізнати сенс проблеми, вислухавши всі аргументи і логічні висновки [8; 9; 10].

Аналізуючи суспільні відносини, філософ висунув концепцію відродження людини завдяки прагненню до самопізнання й аналізу вчинків. Етапи та причини необхідності самопізнання особистістю власного "Я" мислитель розкриває в праці "Наркіс. Розмова про те: Пізнай себе". В образі Наркіса виступає особистість, котра повинна пізнати себе, свою душевну глибину, прихований талант до якоїсь справи. При розгляді цього твору привертає увагу на перший погляд нібито і другорядний, але такий необхідний образ джерела, котре виступає уособленням божої віри, згустком народної мудрості, плеканням чистоти духу: "Люблю джерело й основу, криницю і початок, вічні струпи, котрі виділяють пару з серця свого" [8, 123].

Зауважимо, що філософія як наукова галузь була і залишається діалогічною. Рационально трактуючи філософію життя, проблеми людини чи суспільства, це твердження стає очевидним. Людина сама не може набути мудрості чи використувати способи поведінки не відомі їй. Для досягнення наміченої цілі аналог чи подібна ситуація допомагає прийняти правильне рішення, що відповідає життєвій позиції певної людини.

О. Петроє у своєму дослідженні звертає увагу на природу діалогу як прототипу системи прийняття рішення на основі переконання і зразка поведінки [5]. Серед основних положень діалогу науковець виділяє такі: висловлення права на власну позицію, необмеженість у використанні аргументів на користь висловленої думки, переконання в правильній думці через логічність побудови висловлювання, а не грубий тиск на співрозмовника. Також доцільним вважаємо твердження О. Петроє про визначальні ознаки діалогу. До них науковцем віднесено наявність мети, орієнтація на пошук істини, цінність для кожного учасника діалогу, суб'єкт-суб'єктний характер, додержання рівноправності у висловлюваннях, відповідальності за свої слова та толерантне відношення до співрозмовника, народження нового сенсу для подальших пошуків істини, прагнення до конструктивного представлення інформації та вимірювання результатів конкретного діалогу [5].

Л. Озадовська, звертаючись до дослідження діалогу, вказує на результативність вищезгаданого явища. Адже в діалозі досягається поставлена мета на відміну від розмови. Результат виступає кінцевим

продуктом діалогічної взаємодії суб'єктів, розмову ж можна віднести до звичайного факту комунікації людини [4, 129].

Будучи основоположником провідництва в побудові діалогу і встановленні правил взаємодії при колективному обговоренні проблеми, Г. Сковорода за своє життя не опублікував жодного рядка. Його думки стали відомими лише через листи, написані до друзів філософом. Саме з ними мислитель спілкувався у формі діалогів. Г. Сковорода відзначав вплив середовища спілкування на формування відношення людини до дійсності [8, 338].

Центральним об'єктом у творчості Г. Сковороди виступало питання про людину, її щастя і можливість спілкуватися з соціумом, знаходити раціональні відповіді на поставлені питання.

На думку О. Шикули, філософія Г. Сковороди є екзистенційною і несе в собі образ шляху, який повинна пройти людина в пошуку істини. Головною метою філософії Г. Сковороди О. Шикула вважає шлях до щастя [13, 62]. На думку І. Мірчука, Г. Сковорода тлумачив щастя як “божественну радість, спокій духа, гармонію душі” [13, 14]. Але, незважаючи на першодіалогову спрямованість істинного шляху до щастя, у творчості Г. Сковороди висвітлені певні передумови, що його вказують. О. Шикула відмічає, що “Передумовою такого щастя є етичне спрямування людини як у слові, так і в чині, яке тісно пов'язане з релігійністю” [13, 62]. Г. Сковорода вказував на необхідність певної християнсько-етичної підготовленості особистості для пошуку свого шляху до щастя.

Прикладом такого світобачення може слугувати його “Катехизис або початкові двері до християнських чеснот”. Відзначимо, що твір був написаний мислителем у 1766 році, коли було засновано харківську вищу школу. На задум цариці Катерини II була відкрита школа і запропоновано викладання нового курсу на тему моральності. Посаду викладача цього курсу запропонували Г. Сковороді, якого на той час уже знали як гарного філософа і високоморальну особистість. У передмові “Катехизис або початкові двері до християнських чеснот” подано історичні факти про написання цього твору. З передмови ми дізнаємося, що цей твір був написаний Г. Сковородою для простого розуміння учнями харківської школи головної життєвої цілі [10, 1-3]. Зауважимо, що твір Г. Сковороди не відповідає традиційній церковній науці про християнські чесноти, а є наближенням до розуміння їх сенсу. У вступі до твору “Катехизис або початкові двері до християнських чеснот” Г. Сковорода розділяє все земне єство на “потрібне” і “непотрібне” для людини. Мислитель дякує Богові, що Він потрібне зробив легким і доступним людині, а непотрібне – важким. Головною потребою життя особистості Г. Сковорода вважає щастя. На думку мислителя, щастя знаходиться всередині людського серця [10, 3-4].

Отже, при побудові діалогу важливе значення відіграють морально-етичні категорії, якими оперують співрозмовники для досягнення консенсусу. У творчій спадщині Г. Сковороди зроблено

акцент на доцільність діалогічної взаємодії в соціумі як певної системи теоретичних принципів. Діалог становить собою певний комплекс вірожиттєвчення, а всі моральні вимоги і настанови спираються на віру в Бога. Така віра, надія на спасіння не тільки передує моральним нормам і обов'язкам, але й робить їх виконання можливим для людини.

Також важливе місце у творчому доробку мислителя займає категорія серця. З цього приводу нагадаємо вчення про серце відомого українського мислителя Г. Сковороди, який своїм життям довів всепереможну силу союзу доброго серця зі світлим розумом. "Царство Боже всередині нас. Щастя в серці, серце в любові, а любов же в законі Вічного", – наголошував Г. Сковорода [8, 183]. Головною настільною книгою, яка має привчити людину до світлого і чистого сприйняття дійсності, мислитель вважав Біблію. І на запитання одного харківського губернатора з приводу ключової навчальної мети Біблії відповів: "Поварені ваші книги вчать, як задовольняти шлунок; псові – як звірів давити; модні – як вбиратися; Біблія вчить, як облагороджувати людське серце" [8, 403]. Поняття любові і чистого серця у творчості Г. Сковороди виступають як тотожні поняття, плодами яких є "доброчливість, незлобність, схильність, лагідність, нелицемір'я, благонадійність, безпека, задоволення (кураж) та інші невід'ємні розради" [8, 192]. Головною метою життя людини на землі філософ вважав плекання духу, чистих думок та незлобного серця. «Головна справа людини – це її дух, думки, серце. Кожен має мету в житті, але не всі головну мету, тобто не кожен займається головною справою життя ... філософія, або любов до мудрості, спрямовує все коло справ своїх на той кінець, щоб дати життя духу нашому, благородство серцю, світлість думкам як голові всього. Коли дух в людині веселий, думки спокійні, серце мирне, то все ясно, щасливо, блаженно" [9, 403].

Повертаючись до розгляду основної філософської концепції поглядів Г. Сковороди, слід звернути увагу на його вчення про самопізнання. Так, І. Табачников констатує основоположну роль людини в боротьбі за власне щастя у філософії Г. Сковороди [12, 124]. Цікавим для нашого дослідження видаються листи Г. Сковороди друзям. У своїх листах мислитель часто згадує філософів античності, думки яких з приводу діалогічної взаємодії суб'єктів є доцільними і повчальними. На думку Г. Сковороди, людина може розмовляти не лише з видимим співрозмовником, а й з самим собою, задавати собі питання з приводу власної поведінки і шукати вихід з ситуації, що склалася за допомогою діалогу з іншими людьми. Філософ зазначає, що людина не повинна вести "порожніх розмов", матеріал бесіди повинен бути чітко побудований і носити під собою розвивальну ціль.

Так, 94-ий лист Г. Сковороди, надрукований у книзі професора Д. Багалія, написаний невідомому адресату, але, мабуть, дуже близькому другові. Адже філософ описує і роз'яснює свою концепцію сердечного світосприйняття. За словами мислителя, "і абсолютно людину бачити і серце її любити, тим, хто любить думки її" [7, 127].

Зазначимо, що В. Ерна у статті “Очерк теоретичної філософії Г. Сковороди” не лише підтримує погляди мандрівного філософа, а й намагається їх роз’яснити: “Якщо під думкою людини розуміємо не лихоманкову мозкову діяльність, а те сердечне, що відстоюється, як кришталєво-чистий результат цілого життя, тоді дійсно в думці людини ми знайдемо ідеальний образ її особистості” [14, с. 645]. На думку В. Ерна, моральним ідеалом Г. Сковороди виступала особистість глибокосердечна, така, в якій думки виходять з її душі. Таке зауваження ми вважаємо цілком закономірним, адже сам філософ у листі 81-ому стверджує: “Людина є серце” [6, 112].

Важливо зазначити, що спосіб викладу матеріалу у формі діалогу мислитель обирає завдяки поєднанню набутого досвіду при студіюванні філософських творів минулого й апробації отриманої інформації на власному життєвому досвіді. Саме діалогічна форма надала можливість не диктувати свої погляди, а чітко і логічно аргументувати те чи інше твердження.

Персоніфікація філософських ідей у формі діалогу надає можливість доторкнутися до питань призначення людини, трактування добра і зла, тим самим перевівши діалог у духовно-моральну площину.

Висновки. На основі зазначеного ми доходимо висновку про застосування Г. Сковородою принципів філософського діалогу у відкритті в собі і своєму опонента з діалогічної взаємодії “істинної людини”:

– ціннісно-мотиваційний, тобто людина вступає в діалогічну взаємодію, щоб вирішити ті питання, на які вона не знає відповіді або має сумніви щодо їх вирішення;

– інформаційно-регулятивний, що містить велику кількість різноманітних програм вирішення питання і лише одну відповідь, яка може задовольнити опонента;

– перетворювальний, у якому поштовхом до діалогу є питання, що потребує вирішення і перетворюється у власні погляди;

– результативний, у якому завдяки веденню діалогу особистість набуває досвіду і переконується в доцільності певної поведінки;

– оцінний, де зазначені цілі діалогу зіставляються з отриманими результатами і відбувається перетворення об’єктивної дійсності в суб’єктивне переконання.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів сенсорного виховання, тому перспективними напрямками вивчення проблеми вважаємо з’ясування раціональних шляхів упровадження педагогічного досвіду Г. Сковороди в сучасний освітній процес.

Література

1. Горський В. С. Спадщина Г. С. Сковороди в історико-філософських дослідженнях / Григорій Сковорода // Дослідження, розвідки, матеріали. – К., 1992. – С. 163 – 175.

2. Кашуба М. В. Філософія Києво-Могилянської академії в контексті культури бароко / М. В. Кашуба // Києво-Могилянська академія в історії України :

міжнар. наук. конф. (до 380-річчя від заснування Києво-Могилянської академії) : тези доповідей. (Київ, 13-15 жовтня, 1995 р.). – К. : [б.в.], 1995. – С. 7 – 8.

3. Мірчук І. Г. С. Сковорода. Замітки до історії української культури / Іван Мірчук. – Прага : Вид-во Укр. Істор.-Філ. Тов., 1925. – 27 с.

4. Озадовська Л. В. Парадигма діалогічності в сучасному мисленні : монографія / Л. В. Озадовська. – К. : ПАРАПАН, 2007. – 164 с.

5. Петроє О. М. Поняття “діалог” у термінологічній традиції зарубіжної та вітчизняної наукової думки / О. М. Петроє. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Petroe.pdf>

6. Письмо 81. Сочинения Григория Савича Сковороды / Под. ред. Д. И. Багаляя. – Х. : Типогр. Губернаторского правления, 1894. – Отд. I. – С. 110 – 112.

7. Письмо 94. Сочинения Григория Савича Сковороды / Под. ред. Д. И. Багаляя. – Х. : Типогр. Губернаторского правления, 1894. – Отд. I. – С. 127.

8. Сковорода Г. Сочинения: в 2 т. / Г. Сковорода; АН СССР. Ин-т философии. – М.: Мысль, 1973. – Т.1. – 1973. – 502 с.

9. Сковорода Г. Сочинения : в 2 т. / Г. Сковорода; АН СССР. Ин-т философии. – М. : Мысль, 1973. – Т.2. – 1973. – 486 с.

10. Сковорода Г. С. Катехизис або початкові двері до християнських чеснот / Г. С. Сковорода. – Детройт, ЗДА – Торонто, Канада : Українське Євангельське Об'єднання в ПА, 1963. – 20 с.

11. Сочинения Григория Савича Сковороды / Под. ред. Д. И. Багаляя. – Х. : Типогр. Губернаторского правления, 1894. – Отд. I. – 352 с.

12. Табачников И. А. Григорий Сковорода / И. А. Табачников. – М. : Мысль, 1972. – 207 с.

13. Шикун О. П. Екзистенційний вимір духовності людини у творчості Григорія Сковороди: дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / Шикун Олександр Петрівна. – Львів : Львівський нац. ун-т. ім. Івана Франка. – 2004. – 175 с.

14. Эрн В. Очерк теоретической философии Г. С. Сковороды / В. Эрн // Вопросы философии и психологии. – М., 1911. – Год XXII, кн. 110 (V). – С. 645 – 680.

References

1. Gorskiy V. S. Spdsdshina G. S. Skovorody v istoruko-filosofskih doslidgenniah // Skovoroda Grigorii. Doslidgennia, rozvidku, materialu. – K., 1992. – S. 163 – 175.

2. Kashuba M. V. Filosofia Kievo-Mogulianskoi akademii v konteksti kultury baroko / M. V. Kashuba // Kuevo-mogulanska academia v istorii Ukarinu : mignar. nauk. konf. (do 380–ricca vid zasnuvannia Kievo-Mogulanskoii akademii) : tezu dopovidei, (Kiiv, 13 – 15 zovtnia, 1995 r.) – K. : [b.v.], 1995. – S. 7 – 8.

3. Mirchuk I. G. S. Skovoroda. Zamitku do istorii ukrainsoi kultury / Ivan Mirchuk. – Praga : Vud-vo Ukr. Istor. – Fil. Tov., 1925. – 27 s.

4. Ozadovska L. V. Paradigma dialogicnosti v suchasnomy muslenni : monograhia / L. V. Ozadovska. – K. : PARAPAN, 2007. – 164 s.

5. Petroe O. M. Poniattia “dialog” u terminologicnii nradicii zarubiznoi ta vitchuznianoii dumku / O. M. Petroe. [Elektronnyi resurse]. – Regum dostupu: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Petroe.pdf>

6. Pismo 81. Sochinenia Grigoria Savicha Skovorodu / Pod red D. I. Bagaley. – H. : Tipogr. Gubernatoskogo pravlenia, 1984. – Otd. I. – S. 110–112.

7. Pismo 94. Sochinenia Grigoria Savicha Skovorodu / Pod red D. I. Bagaley. – H. : Tipogr. Gubernatoskogo pravlenia, 1984. – Otd. I. – S. 127.

8. Skovoroda G. Sochineniya: v 2 t. / G. Skovoroda; AN SSSR. In-t filosofii. M.: Musl, 1973. – T. 1. – 1973. – 502 s.

9. Skovoroda G. Sochineniya : v 2 t. / G. Skovoroda; AN SSSR. In-t filosofii. M.: Musl, 1973. – Т. 2. – 1973. – 486 s.

10. Skovoroda G. S. Katahezus abo poichatkovy dveri do hristianskih chesnot / G. S. Skovoroda. – Detroid, ZDA – Toronto, Kanada : Ukrainske Evangelske Obednania v PA, 1963. – 20 s.

11. Sochinenia Grigiria Savicha Skovorody / Pod red D. I. Bagaley. – H.: Tipogr. Gubernatoskogo pravlenia, 1984. – Otd. I. – 352 s.

12. Tabachnikov I. A. Grigorii Skovoroda / I. A. Tabachnikov. – M. : Musl, 1972. – 207 s.

13. Shikula O. P. Ekszestenciinii vumir duhovnosti ludunu u tvorchosti Grugoria Skovorodu: dus. ... kand. filos. nauk : 09.00.05 / Shikula Oleksandra Petrivna. – Lviv : Lvivskiy nac. un-t. im. Ivana Franka. – 2004. – 175 s.

14. Ern V. Ocherk teoreticheskoi filiosofii G. S. Skovorodu / V. Ern // Voprosu filosofii i psihologii. – M., 1911. – God XXII, kn. 110 (V). – S. 645 – 680.

АНОТАЦІЯ

У статті висвітлено погляди Г. Сковороди щодо доцільності побудови взаємодії між людьми за допомогою діалогу. З'ясовано, що ключовими питаннями, якими повинна керуватися людина при веденні діалогу, – пошук істини. Авторами зроблено акцент на досягненнях філософської думки XVIII століття: синтез вітчизняної й західноєвропейської культурної думки, важливість розгляду людини як поєднання духовного і тілесного начал. На основі аналізу творчої спадщини Г. Сковороди автори виокремили основоположні принципи побудови філософського діалогу: ціннісно-мотиваційний, інформаційно-регулятивний, перетворювальний, результативний, оцінний.

Ключові слова: Г. Сковорода, діалог, принципи діалогу